

9-ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΘΩΜΑΝΙΚΗΣ ΚΑΤΑΚΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΥΠΟΔΟΥΛΟΥΣ ΕΛΛΗΝΕΣ

ΑΝΑΓΚΑΙΑ ΥΠΕΝΘΥΜΙΣΗ:

- Δεν υπήρχε μόνο μία Τουρκοκρατία αλλά ...πολλές:
- Διακρίνονταν ανάλογα με **το χρόνο και τον τόπο** (π.χ. την απόσταση από την Κων/πολη ή άλλες μεγάλες πόλεις, την ύπαρξη μεγάλου τουρκικού πληθυσμού...), [πρβλ. Λάρισα-Πήλιο]

αλλά και:

**τις διαθέσεις των τοπαρχών,
τις εξεγέρσεις των Ελλήνων,
τις οικονομικές συνθήκες,
τις ευρωπαϊκές επεμβάσεις,
την τυχαιότητα
και τη συγκυρία...**

- Όμως όλες οι «Τουρκοκρατίες» βρίσκονταν κάτω από το νόμο και στη νοοτροπία ενός δεσποτικού κράτους...

- Αν κανείς εστιάζει την προσοχή του **ΜΟΝΟ** στις περιόδους ή στις περιοχές που η Οθωμανική διακυβέρνηση ήταν «κάπως ελαφριά»,

ή σε γεγονότα με αμφιλεγόμενο περιεχόμενο και ερμηνεία,

τότε χάνει στη συνολική εικόνα μιας Αυτοκρατορίας,

όπου οι μη-μουσουλμάνοι ήταν πολίτες δεύτερης κατηγορίας,

όπου κυριαρχούσε ένα απόλυτα θεοκρατικό καθεστώς,

όπου οι μουσουλμάνοι περιφρονούσαν βαθύτατα τις άλλες θρησκείες και τις ανέχονταν (όταν συνέβαινε αυτό...) για λόγους ομαλής διακυβέρνησης,

όπου η τιμωρία για πραγματική ή φανταστική αντίσταση ήταν σκληρότατη και αποφευγόταν μόνο με πολλά χρήματα,

...**όπου** το Οθωμανικό σύστημα ήταν «**ληστρικό**»
= συνεχές καθεστώς τρόμου και βίαιη ιδιοποίηση της
παραγωγικής δύναμης των ραγιάδων
από τη μουσουλμανική ελίτ

όπου οι Οθωμανοί = **όχι παραγωγοί, αλλά καταναλωτές**
του πλούτου που παρήγαγαν οι υπόδουλοι

όπου, σύμφωνα με την Ιδεολογία των Οθωμανών
Σουλτάνων,
ο κόσμος είναι χωρισμένος

στο **Βασίλειο των πιστών** και στο **Βασίλειο των απίστων**...

■ 16ος – 17^{ος} αιώνας: «Σκοτεινοί αιώνες» της
Τουρκοκρατίας
για τους υπόδουλους

(≠ «Χρυσοί αιώνες» για τους Οθωμανούς)

«Μνημονεύετε, αδελφοί και πατέρες, πόσο μεγάλο και σπουδαίο υπήρξε το γένος μας.

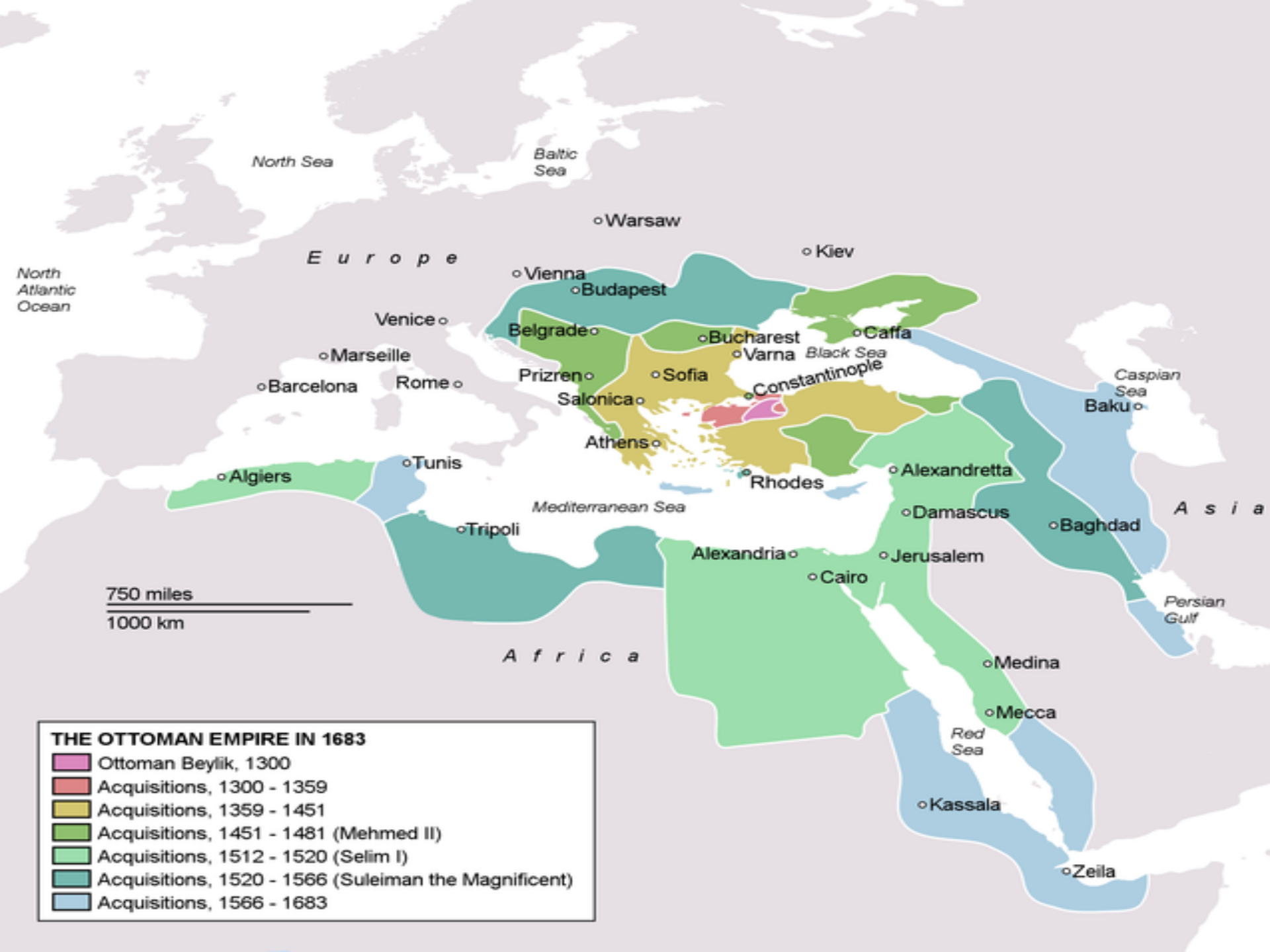
Διότι ήταν σοφό, ένδοξο, γενναίο, συνετό, και είχε υποτάξει όλη την οικουμένη.

Αλλά τώρα, αλλοίμονο, έχουν καθεί
τα πάντα!

Πού είναι τα σχολεία της σοφίας; [...] Καταπνίγηκαν από τον Μωάμεθ»

Γεώργιος Σχολάριος (1460)

THE OTTOMAN EMPIRE IN 1683

- Ottoman Beylik, 1300
- Acquisitions, 1300 - 1359
- Acquisitions, 1359 - 1451
- Acquisitions, 1451 - 1481 (Mehmed II)
- Acquisitions, 1512 - 1520 (Selim I)
- Acquisitions, 1520 - 1566 (Suleiman the Magnificent)
- Acquisitions, 1566 - 1683

**«Και αυτή είναι η τωρινή κατάσταση της Ανατολής.
Δεν υπάρχει πόλη και τόπος, που να μην χύνονται
για την ευσέβεια τα αίματα των Ορθοδόξων.**

Υποφέρουν κακουχίες για χάρη του Χριστού καθημερινά.

**Πεινούν, διψούν, μένουν γυμνοί,
καταδιώκονται και υβρίζονται.**

**Έτσι προξενούν έκπληξη στους Ρωμαιοκαθολικούς
αλλά και στους απίστους.**

**Αν και αλώθηκε και υποδουλώθηκε η Κωνσταντινούπολη,
το έθνος όμως καθόλου δεν ξεριζώθηκε...»**

**Νεκτάριος,
Πατριάρχης Ιεροσολύμων (1660)**

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑΣ

1. Εξαιρετική δημογραφική κάμψη

→ φυγή στη Δύση, μαζική εξόντωση,
παιδομάζωμα και εξισλαμισμοί

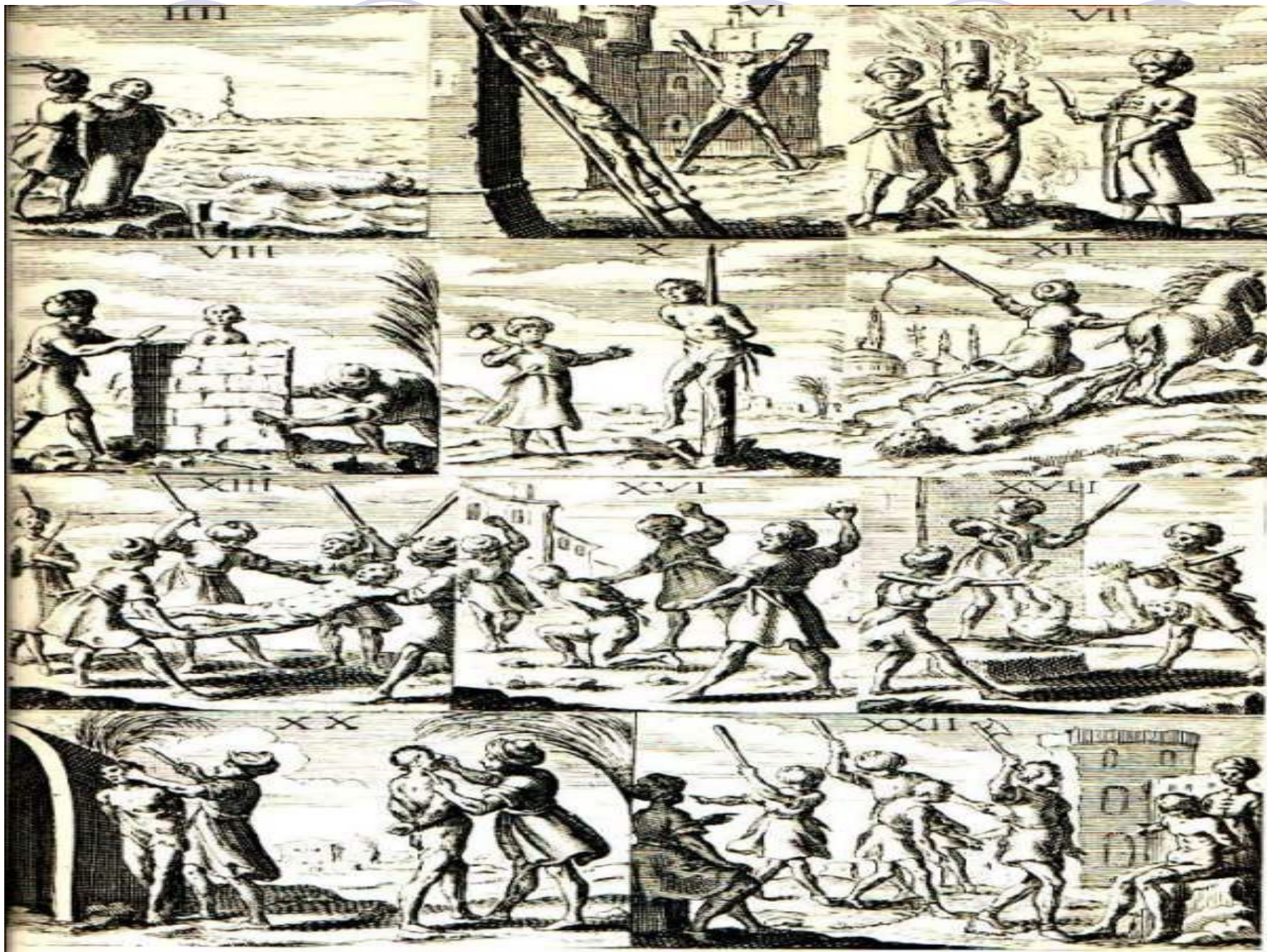
- «Κάθε μέρα βλέπει κανείς εξισλαμισμούς στην Κόρινθο και οι κάτοικοι της πόλεως, ή αν θέλετε του χωριού, είναι σήμερα οι μισοί Οθωμανοί. Μας διηγήθηκαν ακόμη, ανάμεσα στ' άλλα, πως τρεις παπάδες τον περασμένο χρόνο τούρκεψαν...»

(J. Spon, *Voyage d' Italie et du Levant*, Lyon 1688)

2. Καταστάσεις δουλείας

(αγγαρεία, βασανιστήρια, σκλαβοπάζαρα...)

Αρχεία της Βενετίας για τη Θεσσαλονίκη

- 24 Ιουνίου 1751: «*Η πόλις περιέρχεται, ημέραν προς ημέραν, εις κατάστασιν χειροτέραν από βάρβαρον εξ αιτίας του μεγάλου αριθμού των Γενιτσάρων, οι οποίοι κυριαρχούν και χαίρουν ασυδοσίας δι' οιονδήποτε κακούργημα διαπράττουν. Για μια σαλάτα ...φονεύουν άνθρωπο*».
- 9 Σεπτεμβρίου 1770: «*Δεν παρέρχεται ημέρα που να μη κακοποιούνται οι ατυχείς Έλληνες. Οι ταραχές εξακολουθούν και θα ενταθούν ακόμη περισσότερο με την επιστροφή των Γενιτσάρων*».

8 Νοεμβρίου 1770: «Οι δυστυχείς Έλληνες ραγιάδες είναι τόσον εξαντλημένοι και εξασθενημένοι από τις συχνές καταναγκαστικές εισφορές ώστε δεν γνωρίζω πώς θα τα καταφέρουν.

Εκ περισσού έχουν και τας καθημερινές ενοχλήσεις των Γενιτσάρων».

1788: «Αυτοί εδώ οι Γενίτσαροι είναι μικροί δεσπότες και κάμνουν παντός είδους παρεκτροπές.

Ενίοτε, ευρισκόμενοι εις κατάστασιν μέθης, φονεύουν Έλληνας ή Εβραίους έτσι απλώς για γούστο ή για να δοκιμάσουν το μπαρούτι τους.

Άλλοι διαπράττουν φόνους εκ προμελέτης».

**«Πως η ανατολική εκκλησία και όλον το γένος των Ελλήνων
είναι κακά κατεστραμμένον,
τούτο δεν το αρνούμεθα.**

Επίσης, ότι δεν έχομεν σοφίαν και μαθήματα, αλήθεια είναι.

**Αν [όμως] είχε βασιλεύσει ο Τούρκος εις την Φραγγίαν δέκα
χρόνους, χριστιανούς εκεί δεν [θα] εύρισκες...**

Και εις την Ελλάδα τώρα διακόσιους χρόνους ευρίσκεται.

**Και κακοπαθούσιν οι άνθρωποι και βασανίζονται
δια να στέκουν εις την πίστιν τους,
και λάμπει η πίστις του Χριστού»**

**Κύριλλος Λούκαρις
(1572 – 1637)**

▶ Η δουλεία στην Τουρκοκρατία

→ Αιχμάλωτοι πολέμου

ή μετά από αγοραπωλησία

→ Χωρίς διαγενεακή συνέχεια

→ Εξαγορά: με προσφορά υπηρεσίας,
με καταβολή χρημάτων,
με παραγωγή προϊόντων (τεχνίτες)

→ Χρήση: υπηρετικό προσωπικό,
ερωτικοί σύντροφοι,
«κατεργάρηδες» στα πλοία

● Οθωμανική Αυτοκρατορία:

τέλη 15^{ου} – αρχές 16^{ου} αιώνα: 35.000

Ευρωπαίοι δούλοι

1580 – 1680: 850.000

1530 – 1780: 1.250.000

... αν και αυτοί αποτελούσαν μόνο το 1/10
των *μαύρων σκλάβων* στην Αμερική
από το 1500 ως το 1800 !!!

Η χειρότερη μοίρα που μπορούσε να έχει ένας άνδρας δούλος, ήταν να βρεθεί **κωπηλάτης σε γαλέρα**. Τα συγκεκριμένα πλοία ονομάζονταν «**κάτεργα**» και οι σκλάβοι που υπηρετούσαν σε αυτά «**κατεργάρηδες**». Οι άνθρωποι εκείνοι ζούσαν σε εφιαλτικές συνθήκες. Σχεδόν γυμνοί, κάθονταν δίπλα στα κουπιά, **έχοντας το ένα πόδι και τα χέρια τους αλυσοδεμένα**.

Η τροφή τους ήταν μόνο **δυο μικρά κομμάτια ξερό ψωμί** την ημέρα. Τα βράδια κοιμόνταν ο ένας πάνω στον άλλον, μέσα στην **βρώμα και τα ζωύφια**

Ο καιρός πολλές φορές έκανε ακόμα πιο ανυπόφορη την ζωή των «κατεργάρηδων», οι οποίοι κωπηλατούσαν υπομένοντας άλλοτε τον καυτό καλοκαιρινό ήλιο και άλλοτε θύελλες και σφοδρές καταιγίδες. **Ο καπετάνιος του κάτεργου** επιτηρούσε συνεχώς τους σκλάβους και μαστίγωνε ανελέητα όποιον σταματούσε να τραβάει κουπί.

**«...Εκάμαμε τριανταπέντε μέρες μες στη γαλιότα.
Καθημερινώς κλωτσιές, ξυλιές, πεινασμένοι
και δεν μας έδιναν παρά ένα κομμάτι παξιμάδι το ταχύ,
μουχλιασμένο πού δεν το έτρωγε ο χοίρος
και μια τάσα νερό βρωμισμένο και άλλο τόσο το βράδυ.**

**Και νύχτα μέρα κουβαριασμένοι
πού δε μπορούσαμε να ξαπλώσουμε το ποδάρι μια πιθαμή
και από κάτω λάμες τα σίδερα και τα κουπιά
και οι ψείρες πού με έφαγαν ζωντανό...**

**Ωχού και αλίμονο αγάπη μου, ωχού μωρουδάκια μου,
ωχού γλυκύτατά μου, ω φως των οματιών μου
πως σας αποχωρίστηκα..»**

**Επιστολή σκλάβου Ναξιώτη στη γυναίκα του
(17ος αιώνας)**

- Κέντρο δουλεμπορίου: Κων/πολη

«...Χριστιανοί σκλάβοι, άνδρες και γυναίκες κάθε ηλικίας ήταν αραδιασμένοι στο μπεζεστένι.

Και η αγοραπωλησία γίνεται όπως στο αλογοπάζαρο.

Όποιος θέλει να αγοράσει ένα σκλάβο τον ζυγώνει, τον κοιτάζει στα μάτια, στα δόντια, στα πόδια.

Τους γυμνώνουν και τους βάζουν να τρέχουν και να χοροπηδούν για να φανούν τα κουσούρια τους...

Τα νήπια μεταφέρονται σε σακιά, σα να ήταν λαγοί και οι υπόλοιποι σε ομάδες 10-12 ατόμων δεμένοι με την ίδια αλυσίδα...

Οι νεαρές γυναίκες δοκιμάζονταν από τους υποψήφιους αγοραστής και μετά από την εξέταση της μαμμής κανονιζόταν το αντίτιμο...»

Ο Γάλλος ευγενής και διπλωμάτης **Φιλίπ Κανάιγ** περιγράφει το πώς λειτουργούσε το σκλαβοπάζαρο της Κωνσταντινούπολης, στα 1573.

«Όποιος ήθελε να αγοράσει κάποια **σκλάβα**, την πλησίαζε και σήκωνε το πέπλο που κάλυπτε το κεφάλι της.

Στη συνέχεια **την έφτυνε στο πρόσωπο**, έτσι ώστε αν ήταν μακιγιαρισμένη από τον δουλέμπορο, να της φύγει το βάψιμο και να φανούν τα αληθινά της χαρακτηριστικά.

Κατόπιν, ο πελάτης κοιτούσε την σκλάβα στο στόμα, **μετρώντας και ψηλαφώντας τα δόντια της**, προκειμένου να διαπιστώσει αν είναι ψεύτικα, χαλασμένα ή αν κουνιούνται.

Στην περίπτωση που έμενε ικανοποιημένος από την επιθεώρηση, ο υποψήφιος αγοραστής άρχιζε να παζαρεύει την τιμή της κοπέλας με τον δουλέμπορο».

Πολλοί σκλάβοι, έχοντας φτάσει στα σωματικά και ψυχικά τους όρια, αποφάσιζαν να **αποδράσουν**.

Η απελπισία τους ήταν τόσο μεγάλη που δεν νοιάζονταν για τους κινδύνους ενός τέτοιου τολμηρού εγχειρήματος. Οι περισσότεροι όμως δραπέτες ξαναπιάνονταν και καταδικάζονταν σε θάνατο με φρικτές μεθόδους.

Μία από αυτές ήταν και ο **διαμελισμός**: ***τα τέσσερα άκρα του καταδικασμένου δένονταν ξεχωριστά το καθένα στις πρύμνες ισάριθμων διαφορετικών πλοίων.***

Στη συνέχεια, τα σκάφη αυτά άρχιζαν να κινούνται σε τέσσερις αντίθετες μεταξύ τους κατευθύνσεις, **διαμελίζοντας αργά και βασανιστικά τον άτυχο σκλάβο...**

Ο πρέσβης της Βενετίας στην Κωνσταντινούπολη (1604-1605) υπολόγιζε το κέρδος από τη δουλεία σε **2.000.000 τσεκίνια** (χρυσά βενετσιάνικα νομίσματα).

Η οθωμανική κοινωνία μπορεί να περιγραφεί ως «κοινωνία των σκλάβων».

Το 1609, περίπου **το ένα πέμπτο του πληθυσμού της Κωνσταντινούπολης**, του διοικητικού και πολιτικού κέντρου της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αποτελούνταν από σκλάβους.

Υπολογίζεται δε ότι την περίοδο **1450-1700**, μόνο από την περιοχή της Μαύρης Θάλασσας, **αιχμαλωτίστηκαν περίπου 2.500.000 άτομα**, καταλήγοντας στα σκλαβοπάζαρα της οθωμανικής πρωτεύουσας.

Οι Τούρκοι ήταν άπληστοι.

Ο Πέτρος Μπελόν έγραψε (16ος αι): «... **στην Τουρκία κατορθώνεις ό,τι θέλεις με τα χρήματα**». Και ο ιστορικός και λόγιος Μιχαήλ Δούκας (15ος αι.): «... **το γένος των Τούρκων είναι φιλοχρήματο. Ακόμα κι αν ένας πατροκτόνος έπεφτε στα χέρια τους, θα τον απελευθέρωναν με αντάλλαγμα το χρυσάφι**».

Για χρηματισμό, οι Τούρκοι χρησιμοποιούσαν και την **αβανιά** (= **συκοφαντία**). Οποιοσδήποτε Τούρκος ήθελε να αποκομίσει κάποια χρήματα, απειλούσε με καταγγελία έναν Χριστιανό για εξύβριση της μουσουλμανικής θρησκείας, για ανταρσία ή για κάποιο ππαίσμα.

Οι Χριστιανοί για να μην υποστούν μαρτύρια έδιναν χρήματα για να απαλλαγούν. Ιδιαίτερα οι ανώτεροι κρατικοί υπάλληλοι αποκτούσαν πολλά χρήματα με τις αβανιές.

→ Συχνές οι αποδράσεις δούλων,
καταδίκη όσων τους βοηθούσαν
(π.χ. αγία Φιλοθέη η Αθηναία, 1589)

→ Ειδικά ταμεία εξαγορών:

«**τουρκοτέλια**», «**σκλαβιάτικα**»

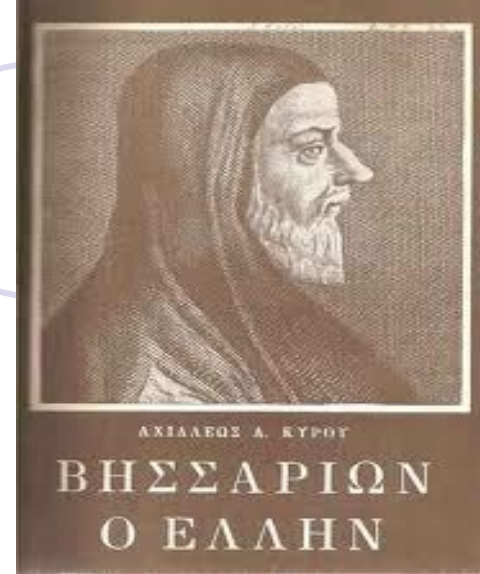
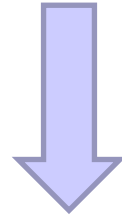
→ **1847**: Επίσημη κατάργηση της δουλείας,
αλλά εξακολουθούσε να ισχύει
μέχρι και τα τέλη του Α΄ Παγκ. Πολέμου...

3. Απομόνωση των Βαλκανίων

από την εξέλιξη του Δυτικού πολιτισμού
(ως το Διαφωτισμό, 18ος αιώνας)

→ **φυγή των λογίων στη Δύση,**
(συνεισφορά στην **Αναγέννηση**):

- **Βησσαρίων**, **Ισίδωρος Κιέβου**, **Μάρκος Μουσούρος**, **Μανουήλ Χρυσολωράς** (Φλωρεντία), **Θεόδωρος Γαζής** (πρώτος πρύτανης του Πανεπ. της Φερράρα), **Λέων Πιλάτος** (δάσκαλος του **Βοκκάκιου** και του **Πετράρχη**), **Γεώργιος Τραπεζούντιος** (Βενετία), **Ιωάννης Αργυρόπουλος** (Φλωρεντία), **Δημήτριος Χαλκοκονδύλης** (Μιλάνο), **Κωνσταντίνος Λάσκαρις** (Μεσσήνη), **Ανδρόνικος Κάλλιστος** (Ρώμη), **Γεώργιος Χαριτώνυμος** (Παρίσι).....

4. Αντιφατικές και αμφίθυμες οι αντιδράσεις των υποδούλων προς τη Δύση

(φιλοδυτικοί, αντιδυτικοί
↔ «**ενωτικοί**», «**ανθενωτικοί**»)

5. Αμοιβαία καχυποψία του οθωμανικού κράτους και των πολιτών του

«**αλλόθρησκος εκμεταλλευτής**» ↔ «**καταδυναστευόμενος υπήκοος**»

→ συνέχιση της καχυποψίας ...και στη μετεπαναστατική περίοδο

(το κράτος = **λεία** και **λάφυρο** του κάθε πολίτη)

«Κατά την διάρκεια της συνομιλίας μας επαναλάμβανε συνέχεια το πόσο διακαώς εξακολουθούσε να ελπίζει σε μια αλλαγή στην κυβέρνηση της Κωνσταντινούπολης.

Γιατί, ενώ η καλλιέργεια των κτημάτων του και τα φυσικά πλεονεκτήματα του νησιού ήταν τέτοια, ώστε να μπορούν να καλύψουν κάθε ανάγκη του, και να τον οδηγήσουν ακόμη και στην ανεξαρτησία,

οι ετήσιοι εκβιασμοί των Τούρκων είχαν καταστήσει όλες τις προσπάθειές του άκαρπες, ενώ η αγωνία, σε κάθε τους επίσκεψη, της προσωπικής του τιμωρίας ή κακοποίησης, δηλητηρίαζε κάθε στιγμή την ύπαρξή του...»

Αναφορά του περιηγητή J. Griffiths από τη συνομιλία του με Έλληνα προύχοντα της Προποντίδας (1805)

6. Πολιτική και οικονομική ενοποίηση όλων των πρώην βυζαντινών περιοχών

→ απάλειψη (εθνικών κ.ά.) διαφορών
όλοι οι Ορθόδοξοι ήταν Ρωμιοί...

7. Εκμηδένιση της βυζαντινής αριστοκρατίας (φυγή ή εξισλαμισμός)

→ αποτροπή ταξικής διαίρεσης
(αντίθετα από τη Δύση την ίδια εποχή)

► **ξενόφερτη η μετεπαναστατική μοναρχία**
στην Ελλάδα (1833 κ. εξ.)...

8. Ανάδειξη του ενοποιητικού ρόλου
της Ορθόδοξης Εκκλησίας
και του Οικουμενικού Πατριαρχείου

→ η Εκκλησία ως **υλικό**,
πνευματικό
και **ψυχολογικό** καταφύγιο...

9. Ποικίλοι περιορισμοί:

απαγόρευση

- α) οπλοφορίας, λιτανείας, κωδωνοκρουσιών,
- β) χρήσης της ελληνικής γλώσσας (σε κάποιες περιπτώσεις),
- γ) συγκεκριμένης ένδυσης (όχι πράσινο χρώμα)...

Ὁ Ἀλεξανδρείας Μελέτιος ὁ Πηγᾶς περὶ τοῦ ῥηθέντος διωγμοῦ τοῦ ἐπακολουθήσαντος ἐπὶ τοῦ προκατόχου αὐτοῦ Σιλβέστρου οὕτως ἔγραψε πρὸς τοὺς Μοσχόβους: α' Ἀφ' οὗ δὴ τὰ πρῶτα κρατήσασα ἡ πάνδημος αὕτη λύμη
» καὶ φθορὰ, τὰς μὲν βίβλους τῆς καθ' ἡμᾶς καὶ τῆς ἐλληνικῆς σοφίας κα-
» τακαῆναι προστάξασα, καὶ ὑπερορίσασα τὴν ἐλληνικὴν φωνὴν, καὶ καθά
» μοι Ἰωακείμ τις γέρων διηγείτο, τριάκοντα χιλιάδες γλωσσῶν ἐν τῇ
» Αἰγύπτῳ ἀπετιμήθησαν ἡμέρα μιᾶ, διὰ τὸ μόνον ἐλληνιστὶ λαλῆσαι κτλ.

(περὶ τα 1565)

10. ΤΟ ΠΑΙΔΟΜΑΖΩΜΑ

